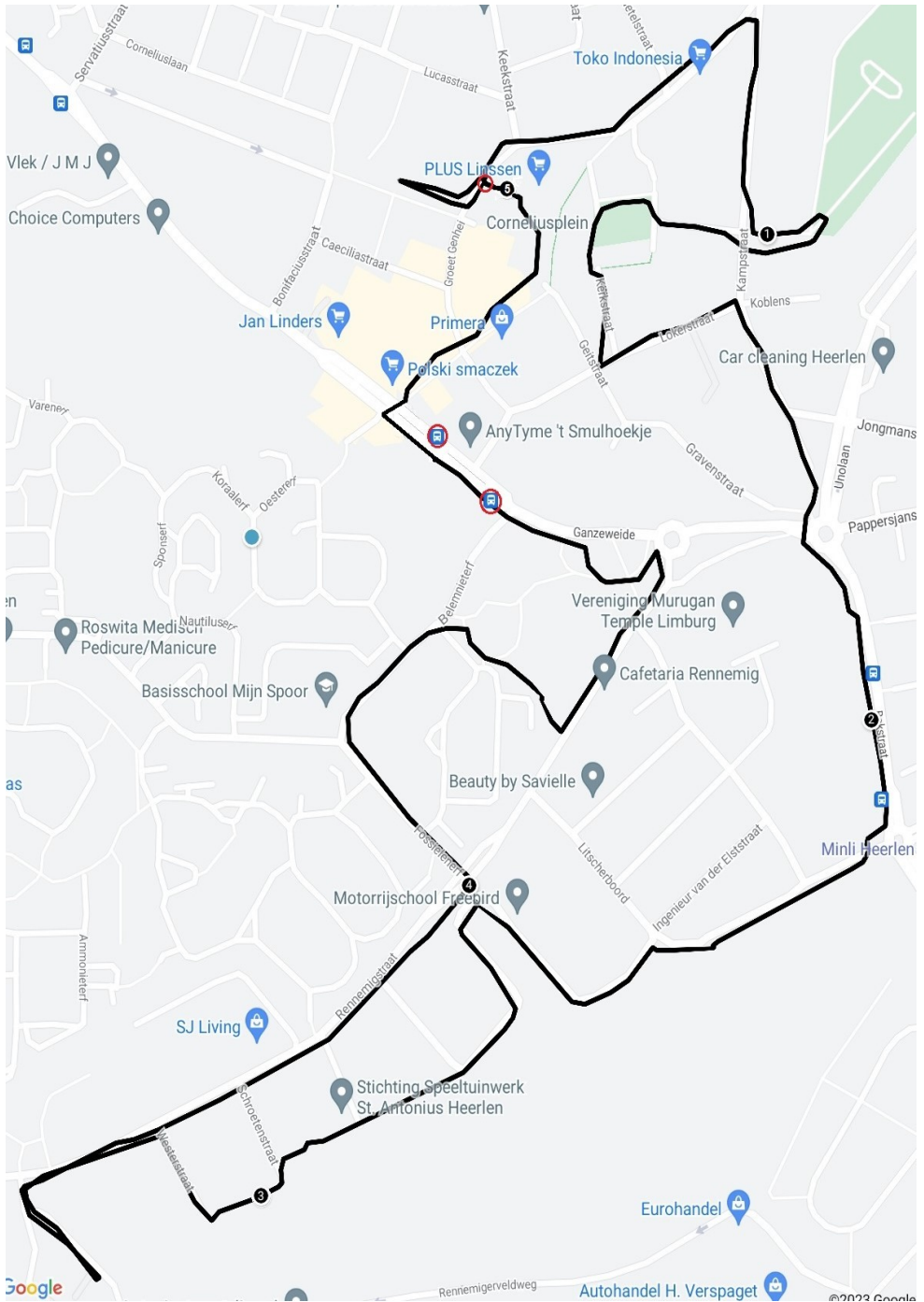

A street view in Heerlerheide, featuring a brick church with two towers and modern buildings. The church has two prominent towers with dark roofs and crosses. The street is paved with light-colored bricks and has a dark asphalt path leading towards the church. There are trees and a grassy area in the background. The sky is overcast.

'LEVEND ERFGOED'

Open Monumentendag 10 september 2023

Wandelroute Heerlerheide

Inleiding

Het landelijke thema van Open Monumentendag is dit jaar ‘Levend Erfgoed’. Ook Heerleheide kent tal van monumentale en karakteristieke gebouwen en andere objecten die nog volop in gebruik zijn en dus ‘leven’. Hoewel er maar weinig Rijksmonumenten bij de wandeling te bekijken zijn, is het de moeite waard om de beeldbepalende gebouwen en objecten eens goed te bekijken en er over te vertellen. Daarbij is gekozen voor een wandeling door het centrum van Heerleheide en Rennemig. In Heerleheide is natuurlijk nog veel meer te zien dan we op deze wandeling doen. Denk bijvoorbeeld maar aan de pas gerestaureerde Christus Koningkerk aan de Navolaan, nu archiefbewaarplaats voor Historisch Centrum Limburg, of aan kasteel en hoeve Passart-Nieuwenhagen aan de Passartweg. We moeten de route echter beperken tot een wandeling van vijf kilometer, met goed kijken en lezen een wandeling van ca. twee uur. De wandeling is vrijwel overal rolstoeltoegankelijk en vrij gemakkelijk te lopen. Er is wel wat hoogteverschil, in totaal 51 meter op en af, vooral bij de Corneliuskerk.

Start van de route is bij Mok-uitvaartcentrum, Kampstraat 46. Dit is gebouwd als hervormde kerk – de Sionskerk. Op deze Open Monumentendag is het gebouw ook binnen te bekijken en krijgt u uitleg over de geschiedenis ervan.

Bij dit gebouw en bij de ernaast gelegen Algemene Begraafplaats is beperkte (gratis) parkeergelegenheid.

Als alternatief kunt u parkeren in de parkeergarage Groeët Gen Hei (bij Plusmarkt) – ook gratis. Ook fiets-of brommer kunt u bij de Plusmarkt stallen, maar dan in de toegangshal. Vandaar kunt u naar de Kampstraat lopen of al starten met een deel van de route. U begint deze route dan bij punt **29**. *Verlaat dan de parkeergarage en steek schuin links de straat (Groeët Gen Hei) over naar het Cornelius park).*

Starten kan ook vanaf de bushalte Ganzeweide/Lokerstraat (lijn 40 vanuit Sittard of Heerlen). Start dan bij punt **27**.

Veel wandelplezier!

Namens

*Stichting Historische Kring ‘Het Land van Herle’
en Heemkundevereniging Heerleheide.*

NB: Over meerdere panden was weinig documentatie te vinden. Heeft u aanvullende info? We stellen het op prijs als u deze aan ons mailt: info@landvanherle.nl

1.

Kampstraat 46

Voormalige Sionskerk, nu MOK – uitvaartcentrum

Bouwjaar: 1953

Architect: prof. ir. Wegener van Heeswijk

Traditionalisme

De voormalige Sionskerk heeft een mooie passende herbestemming gekregen als Uitvaartcentrum Mok. De kerk was nodig voor de steeds groeiende Heerlense hervormde gemeenschap door de komst van noord-Nederlanders voor het werk in de steenkolenmijnen. De kerk werd in 1953 met veel zelfwerkzaamheid van de kerkleden/mijnwerkers binnen een jaar gebouwd op initiatief van dominee Duitemeyer en met financiële steun van de Oranje Nassauwijn III. De eerste steen werd gelegd op 7 juni 1953 en de oplevering vond plaats op 23 december van dat jaar. Architect is prof. ir. Wegener van Heeswijk, die ook het paleis op de Dam restaureerde en hoogleraar was aan de Technische Hogeschool in Delft.

In de jaren na de Tweede Wereldoorlog groeide de exploitatie van de mijnen tot de hoogste in jaren. Daarvoor wierf de mijn extra mijnwerkers vooral uit het noorden van Nederland. De arbeiders kregen in de mijnen een beter loon,

namen hun gezinnen en godsdienst mee. De hervormde gemeente Heerlen groeide daardoor en moest in de mijnstreek meerdere kerken stichten. In Heerlerheide gebeurde werd ds. Duitemeyer in 1950 predikant van de in dat jaar gestichte buurtgemeente Heerlerheide.

De voormalige Sionskerk is een achthoekig gebouw met twee lange zijgevels, onder een zadeldak. De kerk heeft geen toren. Het hoofdbouwmateriaal is baksteen dat in Vlaams verband is gelegd. Een trappartij leidt naar de hoofdingang die in de voorgevel dubbele houten deuren bevat. Op de bovenlatei stond vroeger 'Sionskerk'. Boven in de voorgevel is een stalen overhuiving aangebracht voor een klokje. De zijkanten van de voorgevel knikken naar achteren. In de lange zijgevels zijn brede rechthoekige ramen aangebracht. De achtergevel wordt grotendeels aan het oog onttrokken door de bijgebouwen, maar heeft dezelfde opbouw als de voorgevel. Het zadeldak is belegd met verbeterd Hollandse pannen. De rechthoekige achterbouw is van iets jongere datum en eveneens opgetrokken in baksteen dat in staand verband is verwerkt. De voormalige Sionskerk ligt op de top van een kleine helling. Voor de kerk strekt zich naar de Kampstraat toe een trappartij met daarvoor een parkeerplaats. Achter de kerk ligt de Algemene Begraafplaats van Heerlerheide.

Steek de Kampstraat over, loop rechtdoor Kapelaan Ramakerstraat.

*Let op het **straatnaambord** als **monumentje voor de verzetsheld**. Het oude bord is vervangen door een straatnaambord met toelichting en is geplaatst in 2022 door Gemeente Heerlen op initiatief van Heemkundevereniging Heerlerheide).*

Kapelaan Servatius Ramakers (1906-1945) van de Corneliusparochie werd op 18-8-1944 te Heerlen neergeschoten en zwaar gewond naar Vught gebracht en is later, op 9 maart 1945, in het concentratiekamp Bergen-Belsen overleden. Hij stond bekend om zijn felle antinazistische preken en hij hielp onderduikers waar hij maar kon, zowel katholieken als niet-katholieken, en steunde hen op geestelijk, moreel en materieel gebied. De straatnaam kreeg hij bij besluit van 16 december 1948.

2.

Kapelaan Ramakersstraat 18

R.K. Wijkgebouw, nu: woonhuis

Bouwjaar: ca. 1923

Architect: onbekend

Traditionalisme

Het voormalige wijkgebouw is opgetrokken met baksteen, gemetseld in halfsteens verband. Vensters en deuren hebben hardstenen dorpels.

De houten vensters zijn rechthoekig. De houten deur is rondboogvormig in een omlijsting met verticaal gemetselde afgeronde hoeken. Het huis heeft een zadeldak met rode muldenpannen, een houten bakgoot en een dakkapel met plat dak.

Het wijkgebouw was gebouwd op initiatief van het R.K. Groene Kruis, afdeling Heerlerheide en bood zorg aan zieken in de wijk en voorlichting op hygiënisch gebied. Vooral waren de wijkverpleegsters bekend en vaak ook geliefd vanwege de kraamzorg.

Aan het eind van de straat rechtsaf en meteen links. Aan het eind van de muur links. Bij het hek kunt u de oude begraafplaats bekijken.

3.

Kerkstraat

R.K. oude Begraafplaats,

19e-begin 20ste eeuw

In 1839 werd Heerlerheide een zelfstandige parochie en kreeg de dorps-gemeenschap eindelijk een eigen kerk, inclusief kerkhof. Het kerkdorp bestond toen uit 1232 zielen. Het kerkhof bij de kerk was L-vormig en was, totdat er een muur van zes voet hoog omheen kwam, met een haag en enkele struiken afgezet. Het kerkhof heeft dienst gedaan tot 1929. Toch vonden er tot 1945 nog bijzettingen plaats. In 1953 werd het kerkhof rond de kerk officieel gesloten. De gemeente gaf geen toestemming meer voor begravingen. Het kerkhof is eigendom van de parochie. Op last van het kerkbestuur werd in 1972 alles wat niet meer onderhouden werd, opgeruimd. Het kerkhof verwaarloosde. In 2007 werd het kerkhof gerenoveerd. Er zijn leibomen geplaatst en alles is voorzien van een laag grind/gravel.

In 1861 werd het kerkhof ommuurd. In die muur zijn verzwaarde muurpenanten verwerkt. Daarin bevonden zich nissen met kruiswegstaties bestaande uit olieverfschilderijen op hout. Ze moesten in een tijdsbestek van ongeveer 90

jaar tweemaal worden vernieuwd. Rond 1930 waren ze zo slecht, dat men de nissen dichtgemetseld heeft. De schilderingen zijn verdwenen.

Op het kerkhof bij de kerk bevinden zich twee grafkelders. Eén ervan is het graf van de familie Wintgens. In 1865 was Eduard Wintgens van de hoeve Terweijer als student ingeschreven te Rolduc. Later studeerde hij medicijnen en was hij korte tijd arts te Heerlen. Hij overleed op 15 januari 1921 als oud medisch adviseur van de Arbeidsinspectie te Den Haag. Dit is overigens het enige graf, waar nog een hekwerk omheen staat. De grafkelder is gekocht.

De andere is van de familie Backbier (vroeger Packbier). Op dit graf stond een kapelletje dat in 1972 werd afgebroken. Omdat men het graf zelf ongemoeid heeft gelaten, is de vloer van het kapelletje bewaard gebleven. De grafkelder eronder bestaat nog.

In de kapel hing vroeger een missiekruis. Dat was in 1880 geschonken aan de parochie als aandenken aan een missieweek. De heer Packbier stelde voor het op het kerkhof te plaatsen. Hij zou er een kapelletje voor bouwen dat tevens als graf dienst kon doen voor hem en zijn eega. Het kerkbestuur stemde in. Het echtpaar Packbier-Otermans is in die grafkelder begraven. Zij hadden geen kinderen. Uit het archief blijkt dat er drie plaatsen waren. Ook zijn broer en diens echtgenote zijn er bijgezet. Omdat de kapel voor de twee eerste echtelieden bestemd was en de familie daar geen aanspraak op kon maken, is daarvoor toestemming gevraagd aan het kerkbestuur.

Kijk rechts van de ingang van het kerkhof.

Hier staat een traditionalistisch **memoriekruis** met plaquettes, waarop de namen van de pastoors zijn gegraveerd. Het is er in 1989 geplaatst.

Bekijk nu verder de St. Corneliuskerk.

4.

Kerkstraat 8

Cornelius-kerk

Bouwjaar: 1909-1918

Architect: Jos. Cuypers en Jan Stuyt.

Traditionalisme met Neo-Romaanse invloeden

Rijksmonument

De Corneliuskerk heeft twee torens in een symmetrisch westfront, een georiënteerd driebeukig schip en een kruisvormige plattegrond. De kerk was nodig door de bevolkingstoename die de mijnen met zich meebrachten. Op dezelfde plaats stond vanaf 1839 een Waterstaatskerk ontworpen door Jaminé Lambert. In 1986 is een aantal wijzigingen uitgevoerd. De viering is naar achter verplaatst, de berging naast de apsis werd bijsacristie en de apsis aan de linkerkant de doopkapel. Het dak was gedekt met rode pannen en bestaat nu uit grijze leien. In de gevel van de kerk bevinden zich rondboogvormige glas-in-lood vensters, deze zijn versierd met een vlakke rondboog van radiaal stenen en een uitspringende rondboog van rode baksteen. De vensters zijn los geplaatst of gegroepeerd per drie. De grote galmgaten hebben deelzuilen en zijn verfraaid met rondbogen. De achtergevel wordt beëindigd door een bakstenen angelustorentje. Het interieur wordt overheerst door hogere rondbogen. Achter het koor staat een halfronde apsis met zeven vensters. Tegen de linker kruisarm staat een kleinere apsis. Hierin bevinden zich vijf glas-in-lood ramen met afbeelding van het Heilig Hart, Maria, Jozef, Cornelius en St. Jan de Evangelist. De ramen hebben de namen van de schenkers. De zijgevels liggen ter

plaatse van de zijbeuken onder een lager dakschild. Onder de goten zijn tegels aangebracht in een zwartwit dambordpatroon. Deze opvallende toevoeging paste Jan Stuyt ook toe op de door hem ontworpen mijnwerkerswoningen waarop soortgelijke tegeltableaus zijn aangebracht.

Rechts even een paar trapjes af.

5.

Kerkstraat, bij 8

Heilig Hartbeeld

Bouwjaar: 1930

Kunstenaar: August Hermans

Traditionalisme

Het Heilig Hartbeeld was een geschenk van de parochianen aan pastoor J.H.L. Stassen ter gelegenheid van zijn afscheid van de parochie in 1929. Het beeld werd ontworpen door August Hermans

(1875-1936) en uitgevoerd in het Atelier Van Bokhoven en Jonkers in 's-Hertogenbosch. Het staat voor de entree van de Sint-Corneliuskerk, waar het op zondag 29 juni 1930 werd onthuld. Het kalkstenen beeld bestaat uit een staande Christusfiguur, gekleed in gedrapeerd gewaad. Hij houdt zijn beide armen uitnodigend gespreid en toont in zijn handpalmen de stigmata. Op zijn borst is het vlammende Heilig Hart zichtbaar, omwonden door een doornenkroon. De tekst op de voorkant van het voetstuk luidt: 'Komt allen tot mij'. Het beeld staat op een sokkel van rode zandsteen. Het geheel op een met bakstenen gemetseld bordes.

Terug naar rechts van de kerk.

6.

Kerkstraat 6

Pastorie

Bouwjaar: 1849

Architect: onbekend

Traditionalisme

Rijksmonument

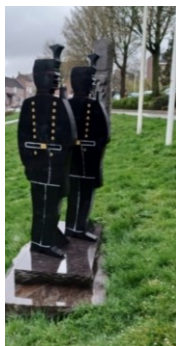

De pastorie is gebouwd in 1852 in de stijl van het traditionalisme en is in 1982 met medewerking van architect Jos Hamers gerestaureerd. De oorspronkelijke structuur van het interieur is in hoge mate intact. De pastorie is een ruim in baksteen opgetrokken, vrijstaand herenhuis van twee verdiepingen met hardstenen deur- en raamomlijstingen. De voorgevel is geheel symmetrisch inge-

deeld. De ramen waren voorzien van houten blinden die bij de restauratie in 1982 hersteld zijn aangebracht, maar inmiddels weer zijn verdwenen. De hoofdingang is toen in oude luister hersteld. Het huis is afgedekt met een verzonken zadeldak met muldenpannen en heeft een houten bakgoot met consoles. Binnen bevindt zich een mooie houten bilustertrap. De woonkamer is voorzien van een eenvoudige schouw. De deuromlijstingen hebben de vorm van pilasters. Eerder werd de pastorie gerenoveerd en verbouwd in 1926.

Kijk rechts van de Kerkstraat op het grasveld tussen Kerkstraat en Geitstraat.

Hier bevinden zich twee gedenkmonumenten. Als eerste 'De Schutters' uit 1999, een marmeren monument dat verwijst naar de eeuwenoude Schutterij Sint Sebastianus van Heerlerheide. Even verderop staat een gedenksteen uit 1986 van Hein Wanders, geplaatst bij het 88-jarig bestaan van de Carnavalsvereniging 'De Bokkerieijers'.

Rechtdoor en voor de lantaarnpaal het voetpad naar beneden, naar de hoek Geitstraat-Lokerstraat.

7.

Geitstraat 17

Café Oud Gen Hei

Bouwjaar: 1924

Architect: Jozef Seelen

Traditionalisme

De bekende ontmoetingsplaats aan de Geitstraat is een karakteristiek pand en evenals de verderop genoemde destijds geselecteerd bij het provinciale Monumenten Inventarisatie Project vanwege de architectuur en de bijzondere historische waarde. Het pand met afgeschuinde hoek heeft in kruisverband gemetselde bakstenen

en een bijzonder afgeplat zadeldak met betonpannen met daaronder een fraaie houten bakgoot. De bovenlichten van de vensters van het café zijn voorzien van glas-in-lood.

Linksaf de Lokerstraat omhoog lopen.

8.

Lokerstraat 30/30A

Woonhuizen

Bouwjaar: ca. 1934

Architect: ?

Traditionalisme

Dit halfvrijstaand blok met twee woningen was ooit een (hulp)postkantoor. Bijzonder is het rechthoekig grondplan in lengterichting, zoals dat op de helling is neergezet. De voorgevel is asymmetrisch. Het heeft in de tweede laag zes venstertraveeën. Onder de dakgoot zit bloktand metselwerk.

9.

Lokerstraat 38/40

Voormalig Wijkgebouw, kantoren

Bouwjaar: ca. 1920

Architect: ?

Traditionalisme

Markant aan de Lokerstraat is dit witgeschilde bakstenen gebouw dat vroeger dienstdeed als wijkgebouw. Bijzonder zijn de ijzeren sierankers, de rondboogvormige houten T-vensters en de segmentboogvormige houten deuren. Het pand is afgedekt met een mansardedak met betonpannen.

Bekijk links aan het eind van de straat op de hoek met de Kampstraat het lage woonhuis.

10.

Kampstraat 37

Woonhuis

Bouwjaar: 19e eeuw

Architect: ?

Traditionalisme

Een van de oudste woonhuizen in het centrum van Heerlerheide is regelmatig verbouwd en vernieuwd in 1979. Het heeft typische dakkapellen. Door de ophoging van de Kampstraat is dit lager dan de straat komen te liggen.

Dan hier rechtsaf de Kampstraat volgen. Kijk even verderop links.

11.

Kampstraat 22 en 24

Dubbel woonhuis

Bouwjaar: 1910-1920

Architect: ?

Traditionalisme

Helaas is de handtekening van de architect op de bouwtekening niet leesbaar. Fraai zijn de gesegmenteerde boogconstructies boven vensters en deuren.

Bij splitsing rechts aanhouden, kijk meteen rechts.

12.

Kampstraat 11

Woonhuis

Bouwjaar: 1935

Architect: H.J.F. Stoks

Traditionalisme

Het in ketting verband gemetselde bakstenen woonhuis is boven de deur voorzien van een rond venster en aan de zijkant een rondpoortje met topsteen van natuursteen.

Even verderop bevindt zich links een oud wegkruis.

13.

**Unolaan/Bokstraat
Wegkruis**

Op de hoek van de Unolaan staat een groot houten wegkruis met dak van ca. 4 meter. Op deze plek stond vroeger een kapelletje dat werd gesticht door ene mej. Durlinger na een inzameling in 1878. De kapel werd in 1933 afgebroken en vervangen door dit kruis dat op 1 juni 1934 ingezegend werd. Het stond op een bakstenen voet, nu staat het op patioblokken.

Aan het eind van de straat bekijken we het cafépand op de hoek van de Bokstraat/Gravenstraat

14. Gravenstraat 2-4

Café De Bolle

Bouwjaar: 1929

Architect: H. Tummers

Traditionalisme

Het bekende en nog steeds populaire café met daarnaast een woonhuis heette vroeger 'De Kroon'. Fraai is de hoekafwerking in halfsteens metselwerk en met bij de deuren en vensters zandstenen lateien en hoekblokken. Vooral de brede latei boven de ingang is fraai vormgegeven. Het pand heeft een zadeldak gedekt met Tuller du Nord. Het pand is karakteristiek omdat het een mooi voorbeeld is van traditionele bouwkunst en de beeldbepalende ligging op het belangrijke kruispunt in Heerlerheide.

Hier rechts van de rotonde oversteken en linksaf de Bokstraat volgen.

Hier rechts van de rotonde oversteken en linksaf de Bokstraat volgen.

15.

Bokstraat 55 t/m 63

Woon-winkelpanden

Bouwjaar: 1931

Architect: Stijnen

Traditionalisme

Een groot blok van winkels en horecapanden met bovenwoningen bepaalt sinds de bouw

dit fraaie stukje Bokstaat. Natuurlijk is de loop der tijd een en ander van het oorspronkelijk ontwerp verdwenen. Verschillende gevelelementen zijn echter bewaard gebleven, zoals rechts de rondboogvormige houten deur, met daarboven de erker over twee verdiepingen. In de linker bovengevel zijn twee inspringende balkons gesitueerd. In enkele bovenvensters zitten nog glas-inlood ramen.

Vervolg de Bokstraat en sla de eerste straat rechstaf, Litscherboord. Steek over en vervolg de weg aan de linkerzijde.

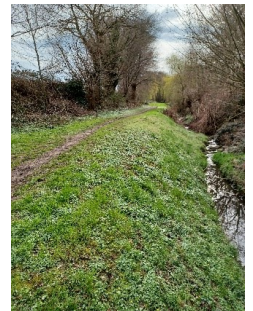
Links van deze weg loopt de Schroetenbeek. Net voor de bocht naar links is links een bruggetje te zien. Daarachter was kort na de Eerste Wereldoorlog het talud van het voormalig bruinkoolmijnspoor.

U passeert rechts de straat met de langste straatnaam van Nederland, de Dr. Mr. Ir. Van Waterschoot van der Grachtstraat.

Na de bocht linksaf de Ir. Van der Elststraat volgen en dan rechts afbuigen naar de Eerste Oosterstraat.

Vanaf hier lopen we door de bijzonder stedenbouwkundig redelijk intact gebleven mijnwerkerskolonie Rennemig met een variëteit aan arbeiderswoningen.

16.

Eerste en Tweede Oosterstraat, Middenstraat, Beekstraat, Schroetenstraat, Westerstraat, Rennemigstraat

Mijnwerkerskolonie Rennemig

Bouwjaar: 1914-1918

Architect: ir. J. Lugten, Bouwbureau Oranje-Nassaumijnen

Traditionalisme

Rennemig bestaat uit 74 woningen die gebouwd zijn tussen 1914 en 1918 in opdracht van de Oranje-Nassaumijnen in Lotharingse stijl tijdens de aanleg van de Oranje Nassaumijn III. Deze woninggroep is bijzonder interessant vanwege de grote architectonische verscheidenheid. In tegenstelling tot veel andere mijnkolonieën werden in Rennemig vijf verschillende woningtypes gebouwd. Helaas hebben gelukkig niet alle woningen hun oorspronkelijke karakter verloren door verbouwingen. Gezamenlijke kenmerken: gecementeerde geveldelen; decoratief metselwerk onder de dakrand; segmentboogvormige vensters met aanzet- en sluitstenen en wolfsdaken.

Voormalige mijnkolonieën zijn in het oostelijke deel van de Limburgse mijnstreek niet zeldzaam, maar Rennemig onderscheidt zich vanwege haar hiërarchisch bepaalde plaats in een thans sterk aangetast ruimtelijk geheel, haar relatief hoge ouderdom en haar architectuur van andere woninggroepen.

Aan het eind van de Eerste Oosterstraat linksaf met de bocht mee naar de Tweede Oosterstraat.

*Op het veld tussen deze straten lag vroeger het **Mijnspoor van Oranje-Nassaumijn III** naar het rangeerterrein bij de **Oranje-Nassaumijn I**, station Heerlen.*

Aan het eind van de Tweede Oosterstraat rechtsaf de bocht volgen. Bij de volgende zijstraat (Middenstraat) deze oversteken en rechtdoor het voetpad volgen. Bij de volgende straat (Beekstraat) deze oversteken en rechtdoor het voetpad volgen. Aan het eind hiervan linksaf (Schroetenstraat) en aan het eind ervan rechts het voetpad volgen. Rechtsaf bij de volgende straat (Westerstraat). Bijna boven links aan het eind van de straat (eventueel) nog linksaf Rennemigstraat en eerste straat (Rennemigerveldweg) linksaf en daarna links aanhouden.

17.

Rennemigerveldweg 1, 2, 3

Köpkensmolen

Bouwjaar: 1852

Architect: onbekend

19e-eeuws traditioneel

Lange tijd was de molen in bezit van de familie De Hesselle. Even voor 1870 (mogelijk 1865 volgens een kasboek) werd de molen verkocht aan de familie Hoenen, die de molen in 1870 blijkens een gevelsteen "H-S 1870" grondig verbouwde. Het schoepenrad dreef in het begin van de 20ste eeuw 5 maalstenen aan en had een doorsnede van 5 meter en een breedte van 2 meter. Over de bouwgeschiedenis van de molen is verder nog weinig bekend. Duidelijk is dat de molen al vroeg in de 17e eeuw voorkomt.

Op 25 mei waarschijnlijk in 1882 is er een brand geweest op deze molen. Het kasboek vermeld een rekening van omvangrijke timmerwerkzaamheden. Daarnaast bedankt de molenaar in een ongedateerd inliggend briefje de behulpzame buurtbewoners en tracteert met enige tonnen bier in in het café Leers aan de Bok. Hij was waarschijnlijk goed verzekerd.

In 1957 had deze drie verdiepingen tellende molen nog maar twee steenkoppels en werd ze uitsluitend elektrisch aangedreven. Het vroegere molenhuis waaraan het schoepenrad was aangebracht is afgebroken. De beek verlegd. Onlangs is van het gebouw grotendeels verbouwd en de woning vernieuwd.

Let op het verderop gelegen vakwerkhuis.

18.

Rennemigerveldweg 6

Vakwerkhuis

Bouwjaar: 18e eeuw, herbouwd

Architect: onbekend

18e-eeuws traditioneel

Karakteristiek stond hier een wit gesausd 18^e-eeuws vakwerkhuis. Helaas werd het in de jaren 1980 door brand verwoest. Daarna is het in vakwerkstijl, maar gevuld met baksteen weer herbouwd.

Terug naar de Rennemigstraat, rechtsaf en volg deze straat tot 1^e weg linksaf.

Links te zien bij Rennemigstraat 62 een mural van de Braziliaan Claudio Ethos 'zonder titel'. De mural is met veel precisie geschilderd, het lijkt bijna een pentekening! Ethos laat zich inspireren door de dagelijkse strijd van mensen in zijn geboortestad Sao Paulo. De vormen en kleuren van Ethos geven zijn murals een futuristische uitstraling.

19,

Rennemigstraat 54 t/m 26 (links)

Beambtenwoningen mijnwerkerskolonie Rennemig

Bouwjaar: 1918-1923

Architect: J. Lugten

Traditionalisme

Links van de straat bevinden zich 16 beambtenwoningen uit 1918 (8), 1920 (4) en 1923 (4) voor personeel van de Oranje Nassau-mijnen.

Vanaf hier is goed te zien voor wie in de bedrijfshiërarchie de woningen zijn gebouwd: mijnwerker, beampte, opzichter,

hoofdopzichter, ingenieur/directeur. Dat is in de vormgeving (hoe hoger de functie, hoe hoger en statiger het huis) en in de ligging richting Ganzeweide, waar de ingang van de mijn was, terug te vinden (hoe hoger de functie, hoe dichter bij de mijn). Rennemig is in de voormalige mijnstreek een van de meest duidelijke voorbeelden van deze samenlevingsopbouw.

20.

Rennemigstraat 61 t/m 35 (rechts) plus de zijstraten

Kolonie Rennemig (vervolg)

Rennemig kun je karakteriseren als een planmatig aangelegd project van sociale woningbouw. De buurt heeft een eenvoudige stedenbouwkundige structuur en bestaat uit een lange hoofdas in zuidwest-noordoost-richting (Rennemigstraat) waarop vanuit het zuidzuidoosten zes korte straatjes zijn geprojecteerd.

Bij de beide Oosterstraten, linksaf Fossilenerf. Verderop bij de school Mijn Spoor rechtsaf (Belemnieterf). Links lopen langs het schoolplein. Hier tussen hoekige muren:

21.

Belemnieterf 10, schoolplein Mijn Spoor

Schachtmonument ON III

Bouwjaar: 1982

Architect/kunstenaar: Theo Lenartz

Techniek: Aluminiumreliëf

Het kunstwerk op het schoolplein markeert de plek van de in 1912 aangelegde 1^e schacht van de Oranje-Nassaumijn III. De productie startte in 1917 en in 1973 werd de laatste steenkool bovengedaald. Het reliëf heeft helaas het na de vernieuwing van het schoolplein dit jaar een iets andere uitstraling gekregen.

Rechtdoor de straat volgen. Achter de grote bomen naar het kleurige beeld.

22.

Belemnieterf

Kunstwerk 'De wig van Rennemig'

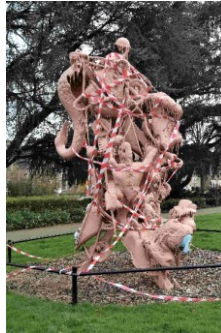
Bouwjaar: 2016; 2020

Architect/kunstenaar: David Bade

Het oorspronkelijke kunstwerk uit 2016 heette: 'Babyblauw past bij jou' en stond symbool voor een nieuw begin. Het beeld is nieuwjaarsnacht 2019-2020 door vuurwerk vernield. In 2020 is het door de kunstenaar gerestaureerd in een andere kleur. David Bade (Curaçao 1970) heeft samen met buurtbewoners van de wijk deze sculptuur vervaardigd. Verschillende elementen uit Rennemig komen samen in de sculptuur. Een kruiwagen refereert naar de mijnbouw. Op de 'kop' van de sculptuur zat na de restauratie een zak patat, maar die is verdwenen. De babyblauwe kleur van het kunstwerk was opgegaan in een zee

van vlammen. Na herstel door de kunstenaar is de sculptuur oudroze. De titel "Babyblauw past bij jou" vroeg dus om een andere naam.

Tegenover de grote bomen meteen na de eerste straat rechts vanaf de school het eerste voetpad rechts en meteen weer rechts. Daarna links aanhouden en rechts richting Rennemigstraat.

Op de achtergrond ligt de oude **mijnmuur van de Oranje-Nassaumijn III.**

Aan het einde van het voetpad linksaf Rennemigstraat.

23.

Rennemigstraat 20 t/m 14 en 12 t/m 60 Beambtenwoningen

Bouwjaar: 1927, resp. 1925

Architect: J. Lugten, Bouwbureau
Oranje-Nassau Mijnen
Traditionalisme

Door de naoorlogse groei van de steenkoolproductie kwamen er ook meer beambten (opzichters en hoofdopzichters) om de organisatorische en leidinggevende taken van de mijn te behartigen. Voor hen werden twee blokken

van vier woningen in een rij bijgebouwd. De grotere hoekpanden waren bestemd voor hoofdopzichters, de middelste panden voor opzichters. De panden hadden echter een andere architectuur dan de eerder in deze buurt gebouwde woningen en zijn gebouwd in een traditionele bouwstijl.

Straat vervolgen tot bij de rotonde met de Ganzeweide

24.

Rotonde Rennemigstraat/Ganzeweide

Kolenschaaf

Bouwjaar: 2005 (geplaatst)

Iets ten zuiden van de voormalige ingang van Oranje-Nassaumijn III is op de rotonde in 2005 als mijnmonument een kolenschaaf uit de ON III geplaatst. De kolenschaaf dateert uit de jaren 1950 tijdens de mechaniseringsgolf van de kolenwinning.

Bij rotonde Linksaf en meteen linksaf het voetpad in het parkje in.

Rond 2008 zijn de pompen voor het mijnwaterproject hier geplaatst (ondergronds, onder de dekplaten).

Voetpad bij kruising rechtdoor en dan met de bocht naar rechts vervolgen. Even verderop ziet u links weer de mijnmuur.

25.

Ganzeweide - Belemnierf

Mijnmuur ON III

De mijn had een 75 meter lange toegang over een hellende eigen weg van de straat tot de toegangspoort, geflankeerd door twee blinde muren. De ommuring was doorbroken aan de eigen weg, waar de mijnpolitie tot machtsuitoefening bevoegd was.

Aan het eind van het pad linksaf de Ganzeweide volgen. Op de hoek met Belemnierf staat een tijdvenster.

Het Tijdvenster Mijn ON III is onthuld op 23 mei 2022 door wethouder Jordy Clemens. Initiatiefnemer was John Coervers. Het is het laatste tijdvenster dat bij de ingangen van de 12 mijnen is gezet (en waarmee hij een project heeft afgerond in vervolg op de zeven tijdvensters die in het Jaar van de Mijnen M2015 zijn neergezet).

Hiertegenover ziet u het pand Ganzeweide 30-32.

26.

Ganzeweide 30-32

Woon - winkelhuis

Bouwjaar: 1925

Architect: Willem Tap

Traditionalisme

Dit als cafépand gebouwde gemetselde woon-winkelhuis heeft een typisch mansardedak gedekt met muldenpannen. Opvallend is de rechterfrontgevel met een zeshoekig venster. Voor Heerlen is het pand van belang vanwege de plaats in het oeuvre van de architect.

We blijven de Ganzeweide vanaf de hoek met Belemnieturf langs de bushalte aan de linkerkant volgen.

27.

Ganzeweide 29 t/m 49

Hoofdzichters- en opzichterswoningen

Bouwjaar: 1920 (nrs. 29 t/m 33); 1914 (nrs. 35 t/m 41); 1912 (nrs. 43 t/m 49)

Architect: J. Lugten

Traditionalisme, Lotharingse stijl.

Rijksmonumenten

De bouw van de Oranje-Nassaumijn III startte in 1912 op de landerijen tussen de Ganzeweide en de Ren-nemig en vertoonde Franse invloeden. De ON I en ON II werden gebouwd in een meer Duitse bouwstijl. De Oranje-Nassaumijnen, oorspronkelijk eigendom van de Aken-se familie Honigmann, waren in 1909 gekocht door de Franse onder-neming De Wendel. De woningen werden ontworpen naar het voor-beeld van de mijnwerkerswoningen in Lotharingen. Ze zijn kort na de aanleg van de Oranje-Nassaumijn III gebouwd (1912-1923). De woning voor de ingenieur op nummer 27, waar onder andere de bekende mijndirecteur ir. Cornelis Raedts

woonde, is inmiddels gesloopt. Vier adjunct-opzichterswoningen, vier opzich-terswoningen en vier beambtenwoningen staan nog fier overeind en zijn aangewezen als Rijksmonument. Enkele van de grotere woningen zijn later gesplitst in twee kleinere wooneenheden. Zoals al aangegeven vormen de drie woonblokken in hun opzet waarin de hiërarchische opbouw van het mijnwezen tot uiting komt en door de eenheid in architectuur, kleur- en materiaalgebruik samen het meest gave voorbeeld van de woningbouw voor (hogere) mijnbeambten.

Net voor het Chinees restaurant oversteken en bij de Poolse winkel rechtsaf de Wannerstraat in lopen. Bij de kruising rechtdoor en bij het plein (Corneliusplein) links aanhouden.

28.

Groeët Genhei 14-20

'Gen Coel' – glazen koeltoren

Bouwjaar: 2007-2008.

Architect: Architectenbureau Wauben, Geleen.

Modernisme

Het in juli 2008 geopende cultureel centrum 'Gen Coel' geheel opgetrokken uit glassegmenten verwijst naar het model van de koeltoren, zoals die naar een vinding van Prof. ir. Van Iterson bij de elektriciteitscentrales van de mijnen waren gebouwd.

Bijzonder is dat het gebouw

sinds 1 oktober 2008 – aanvankelijk op proef – wordt verwarmd en gekoeld op mijnwater. De energiecentrale van het mijnwaterproject is in de kelder van dit gebouw. Het project heeft dertien miljoen euro gekost, daarvan was de helft Europese subsidie. Voor het gebouw pronkt toepasselijk het in 2009 geplaatste bronsplastiek 'Energie' van kunstenaar Desiree Tonnaer (*1955).

Ga rechts naast de ingang van de 'Schunck' bibliotheek door schuifdeuren de passage naar binnen.

Hier is rechts een presentatie van het **mijnwaterproject** te bekijken.

Met de lift of trap (links) kunt u naar beneden naar de parkeergarage.

Eventueel na eerder even uitblazen in het restaurant van het Corneliushuis of de uitspanning op het Corneliusplein. Steek bij de uitgang bij de Plusmarkt schuin links de straat over en loop naar het kunstwerk aan de overzijde.

29.

Groeët Gen Hei - Corneliuspark

Mozaïek

Bouwjaar: 2011-2012

Architect/kunstenaar: Arno Coenen

Glaskunst in combinatie met computer graphics

Geschiedenis op straat. Tijdens de afronding van de vernieuwing van het centrum van Heerlerheide en het plein tussen de beide delen van de Corneliuslaan is in 2011 en 2012 het Corneliuspark vormgegeven. Bijzonder is een project in opdracht van de gemeente en Woningcorporatie Weller om in dit park een kunstwerk te realiseren dat de aspecten uit de geschiedenis en identiteit van Heerlerheide samenvat. Kunstenaar Arno Coenen (Deventer 1972) kreeg de opdracht en bedacht een mozaïek dat samen met verenigingen en buurtbewoners tot stand kwam. De legpuzzel voor het mozaïek van zo'n 300.000 gekleurde glassteentjes van 2 bij 2 cm werd door zo'n 700 mensen – kinderen en volwassenen – eind september 2011 in het Corneliushuis op zo'n 1200 op kleurschema voorbereide matjes binnen een week geklaard. Daarna zijn deze door de kunstenaar op de 60 meter lange en tot 4 meter hoge muur bevestigd. Het zo'n 150 m² grote kunstwerk is geïnspireerd op het golvende Limburgse heuvellandschap en begrensd een soort holle weg door het park. Op 29 september 2012 was de feestelijke opening van het Corneliuspark met de onthulling van het mozaïek.

Het mozaïek toont op de rand de kleuren van de grondstoffen die in Heerlerheide uit de grond gehaald zijn: zilverzand, bruinkool en steenkool. De mijnlamp (met letters Mijn Vereniging Heerlen), de 'koempel' (mijn werker), Henri Sarolea, ir. Cornelis Raedts, de letters ON en het 'Glück Auf' verwijzen naar de florerende mijnbouwperiode van dit stadsdeel.

Verder is er aandacht voor de verenigingen: Carnavalsvereniging 'De Bokkeriejesj' (anno 1898) en de Kunstwielrijdersvereniging De Heidebloem (anno 1908) en de eigenheid van de 'Hedsjer Luuj': 'Vier dont 't zelf'.

Loop langs het Mozaïek en weer terug, verlaat richting Plusmarkt het park en volg linksaf de Heulsstraat.

30.

Heulsstraat 33-35

Winkel en woonhuis,

Bouwjaar: ca. 1900

Architect: onbekend

Traditionalisme

De winkel met woonhuis stond ooit bekend als 'G. Roebroek In Granen Meel en Pootaardapelen'. Tot enkele jaren geleden pronkte deze tekst nog op de gevel boven de ingang van de huidige Fietsservice. De bijbouw (werkplaats) heeft een traditioneel Limburgse poort. De deur en vensters van het woonhuis zijn segmentboogvormig. En huis en winkeldeel waarin vroeger een stoommeel- en later een elektrisch aangedreven molenwerk zat, zijn afgedekt met een mansarde dak met muldenpannen. Bijzonder element is het topgeveltje boven de centrale entree met muizetand en decoratief metselwerk in de kroonlijst, en lisenen, vazen van natuursteen, op schouderstukjes.

31.

Heulsstraat 39

Voormalig Politiebureau

Bouwjaar: 1922

Architect: Jan Stuyt i.s.m. Anton

Bartels

Traditionalisme

De groei van Heerlen en Heerlerheide zorgde ook voor de groei van het aantal politieagenten. Vandaar dat er een politiepost kwam in Heerlerheide. De eerste was gevestigd aan Kapelaan Ramakersstraat, destijds Heibergstraat, en is inmiddels afgebroken. Maar al snel onderkende men dat deze huisvesting te klein was. In 1920 weet de gemeente de hand te de leggen op twee percelen aan de Heulsstraat voor de bouw van

een nieuw politiebureau. Nog in 1920 werd de bouw gegund aan aannemer Jean Heijnen uit de Pappersjansstraat 20 te Heerlerheide. Op 15 juni 1922 wordt het politiebureau officieel in gebruik genomen. Na een reorganisatie bij de politie eind jaren 1960 voldeed het gebouw niet meer aan de nieuwe eisen. Na de gemeentelijke herindeling in 1982 is het politiebureau in Heerlerheide verkocht aan de Woningvereniging Heerlerheide, die er aanvankelijk kantoor hield en het pand later verbouwde tot appartementencomplex. Bijzonder is de hoofdingang met een Florentijnse boog in natuursteen en op het dak een dakkapel met een lantaarn met hierin een uurwerk.

[We vervolgen de Heulsstraat.](#)

32.

Heulsstraat 43

Woonhuis

Bouwjaar: ca. 1920

Architect: ?

Traditionalisme

Het lijkt een huis van 10 in een dozijn. Toch heeft dit huis met natuurstenen balkonvloertje en ijzerwerk boven de voordeur met rondboogportiek allure. Als een van de weinige huizen in Heerlen heeft het twee bouwlagen plus een mezzanino (hier in de betekenis van een lage dakverdieping).

33.

Heulsstraat 57

Woonhuis

Bouwjaar: ca. 1925

Architect: ?

Traditionalisme

Bijzonder aan dit traditionalistische huis is de symmetrische deurvorm met het topgeveeltje dat boven de twee bouwlagen uitsteekt.

Ga op de hoek met de Kampstraat rechtsaf. Op deze hoek vindt u rechts een wegkruis.

34.

Heulsstraat – hoek Kampstraat

Wegkruis

bouwjaar: 18^e eeuw'

Rijksmonument

Een bijzonder Rijksmonument is het 18^e-eeuwse bruin houten wegkruis van ongeveer drie meter hoog met dakje en met een corpus. Het staat enigszins verdekt bij het kruispunt met de Kampstraat. In vroegere tijden hing het kruis tegen de woning van de familie Van de Vin en werd het geflankeerd door twee lindebomen. Bij de afbraak van de woning is het kruis verplaatst naar de tegenoverliggende hoek bij huisnummer 63. In 1994 waren de lindebomen op de originele plek nog aanwezig, maar pas in 2001 werd het kruis weer tussen deze bomen teruggeplaatst nadat het achterliggende woonblok de voltooid was.

Kruisen staan langs veel Limburgse wegen, tussen bebouwing of in het open land. Mensen bidden er of staan stil bij overledenen. Vanuit de historie geloofde men dat de kruisen bescherming konden bieden voor hun gronden en opstallen, de oogst, of tegen onheil, rampen en ziekte. In de Paastijd worden wegkruisen vaak versierd met onder andere palmtakken, meestal met buxus. Deze verwijzen naar de juichende mensen die langs de weg stonden bij de intocht van Jezus in Jeruzalem. Tijdens de jaarlijkse sacramentsprocessie, de bronk, is het kruis het middelpunt van het rustaltaar. Dit kleine monument is het enige wegkruis in de gemeente Heerlen op de lijst van beschermde Rijksmonumenten. Mogelijk moeten meer Heerlense kruisen voor deze status in aanmerking komen.

Volg de Kampstraat. Sla even verderop tegenover de Kapelaan Ramakersstraat voor MOK uitvaartcentrum linksaf de toegang naar de Algemene Begraafplaats in voor het volgende bijzondere object.

35.

Kampstraat (Kapelaan Ramakersstraat) - Begraafplaats

Gedenkmonument omgekomen mijnwerkers

Bouwjaar: 1949

Architect/kunstenaar: Jean Jacques Sondejcker (1909-1995)

Traditionalisme

Bij het binnenkomen van de begraafplaats valt het oog meteen op het grafmonument met een reliëf van twee mijnwerkers. Het is geplaatst ter nagedachtenis aan de twee personeelsleden van de Oranje-Nassaumijn III die wegens hun betrokkenheid bij de mijnstaking

in 1943 in Bergen (L.) door de bezetter zijn gefusilleerd. De namen van de twee slachtoffers luiden: Meinardus Tempelaars en Reinier Savelsberg. Het kunstwerk is van de Maastrichtse beeldhouwer Sondejcker en werd op 2 mei 1949 onthuld door de oudste zoon van Reinier Savelberg.

De Algemene Begraafplaats

Na de sluiting van het 'kerkhof' bij de Corneliuskerk in 1929 konden alleen nog nieuwe graven worden gedolven op de Algemene Begraafplaats op de 'Heulsberg' (Kampstraat). Een brief van de gemeente van 20 december 1927 bericht dat het protestantse gedeelte de nieuwe begraafplaats per 2 januari 1928 werd opengesteld voor het begraven van lijken van alle gezindten. Vanaf 1929 worden dan ook de katholieken er begraven. De begraafplaats kreeg na de uitbreidingen van 1961 en 1967 de huidige omvang. In 1978 ontstond het plan om een columbarium (urnenmuur) te plaatsen. Die kwam aanvankelijk niet. Later, in 1985, werden er urnenvelden aangelegd. Twee jaar na de renovatie van het kerkhof in 2001/2002 werd op initiatief van mevrouw M. Mok-Schillings van het uitvaartverzorgingscentrum aan twee zijden van de voormalige Sionskerk een urnenmuur gebouwd.

BRONNEN

De teksten in deze wandeling zijn ontleend, soms letterlijk, maar meestal samengevat, uit diverse publicaties, waarvan de belangrijkste hieronder volgen. Verder is veelvuldig informatie over panden opgezocht op diverse websites en is voor meerdere panden onderzoek naar de bouwgeschiedenis gedaan bij Historisch Centrum Limburg, locatie Heerlen (HCLH) in de bouwdoossiers en het archief van de gemeente. Helaas zijn niet van alle besproken panden de bouwtekeningen aanwezig. Als ze er wel zijn dan is niet altijd in de handtekening eronder de naam van de architect te herkennen. De bouwjaren zijn afkomstig uit de MIP-rapportage (zie hierna) of afgeleid uit de BAG-viewer van het Kadaster (<https://bagviewer.kadaster.nl/>; BAG = Basisadministratie Adressen en Gebouwen). De data uit beide bronnen blijken meermaals niet te kloppen met die van de bouwdoossiers. Ook in de publicaties van Open Monumentendag Heerlen zijn die data soms niet goed opgegeven, blijkt bij het recente archiefonderzoek.

Archieven

- HCLH, Bouwdoossiers Heerlen (op adres).
- HCLH, Werkboekjes van de bevolkingscontroleurs (voor vaststellen eerste bewoning).

Literatuur

- Braad, R., *Verdwenen nijverheid : de Heerlense watermolens : (een fietstocht langs monumenten van een nagenoeg verdwenen ambacht)* (Heerlen 1995).
- Dijk, M. van; Kuijpers, H.J., *Langs wegkruisen en kapellen in Heerlen* (Heerlen 1996).
- Gubbels, Jan; Nijsters, Werner; Vandeberg, Otto, *Heerlerheide Vroeger; van oeroud heidedorp tot Groeët gen Hei* (Heerlen 2020).
- Hoofs, H.J., *Heerlerheide, een dorp vol herinneringen* (Heerlen 1982).
- *Monumenten Inventarisatie Project Limburg (MIP), een inventarisatie van bouwkundige structuren en relictten uit 1850-1940. Rapport Heerlen, 6 dln* (Maastricht 1992).
- Nijsters, Werner, 'Sionskerk Heerlen, van kerkgebouw tot uitvaartcentrum'. *Het Land van Herle* 53 (2003) 105-115.
- *Open monumentendag 2016; iconen en symbolen* (Heerlen 2016).
- *Rijksmonumenten Heerlen* (Heerlen 2022)
- *Rondom de Watertoren 1 (2010)-14 (2023).*, diverse artikelen.
- Wijst, M. van der, 'Het oude kerkhof van Heerlerheide', *Het Land van Herle* 56 (2006) 29-31.

COLOFON

Samenstelling tekst en redactie: Roelof Braad, Heerlen-Heerlerheide.

Uitgave: Stichting Historische Kring 'Het Land van Herle' in samenwerking met Heemkundevereniging Heerlerheide.

Uitgegeven bij gelegenheid van Open Monumentendag op 10 september 2023.

mijnstreek

Wie alles wil weten over de geschiedenis van oostelijk Zuid-Limburg, het centrum van de voormalige Mijnstreek, vindt vier maal per jaar op circa 36 pagina's in kleur artikelen over de meest boeiende onderwerpen uit het bewogen verleden van de streek.

*Abonneer nu
voordelig of
bestel een
proefnummer!*

Meer informatie op

www.landvanherle.nl/mijnstreek-magazine/mijnstreek-abonnee-woorden/

Stichting Historische Kring
HET LAND VAN HERLE

Werpt licht op de geschiedenis van Parkstad Limburg

Meer te weten komen over de historie van stadsdeel Heerlerheide en leuke activiteiten bijwonen, zoals excursies en lezingen en enkele keren per jaar het verenigingsblad 'Rondom de watertoren' ontvangen?

Een lidmaatschap loont!

<https://www.heemkundevereniging-heerlerheide.nl/Lidmaatschap/>